

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Добринка Драгиева Парушева, Институт за балканистика с център по тракология – БАН, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

върху представените материали за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност професор, по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, обявен в *Държавен вестник*, бр. 51 от 5 юни 2026 г., с кандидат доц. дн Стефан Иванов Дечев

I. Оценка за съответствие с минималните национални изисквания

В конкурса за професор, обявен в *Държавен вестник*, бр. 51 от 5 юни 2026 г. за нуждите на Департамент Антропология в Нов български университет, като единствен кандидат участва доц. дн Стефан Иванов Дечев. Представеният за рецензиране комплект материали включва повечето от необходимите документи в съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Наредбата за развитието на академичния състав на НБУ относно условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности. Липсват: резюмета на публикациите, с които кандидатът участва в конкурса, на български и английски език и авторска справка за научните приноси.

Приложената таблица за изпълнение на минималните изисквания според правилника за приложение на ЗРАС – макар и не особено прецизна – показва, че кандидатът отговаря на изискванията. В група Г са включени публикации, чието количествено изражение надхвърля доста изискваните 200 точки. Във връзка с таблицата имам следните бележки: в нея са включени част от публикациите, с които доц. Дечев е придобил научната степен ‘доктор на науките’ в ПН 3.1. Социология, антропология и науки за културата, което противоречи на указаното в чл. 29, ал. 1, т. 3 от ЗРАСРБ и на чл. 60 (ал. 3) от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ. Според чл. 7 от Допълнителните разпоредби на същия Правилник обаче, системата дава възможност за сумирането на коефициентите в рамките на една група показатели (в случая група Г), така че „да се извършва вътрешна компенсация и недостигащите точки от един показател да се допълват с точки от друг“. Именно това ми дава основание да преценя, че кандидатът

отговаря на минималните национални изисквания, тъй като макар няколко от публикациите да не могат да бъдат взети под внимание, той има достатъчно други (само монографията, която не е хабилизационен труд, и публикуваната книга на основа на защитена дисертация се равняват на 175 т.), които да компенсират необходимото намаление на броя на статиите и студиите. Като коефициент сумата от останалите, неизползвани преди статии и студии, се равнява на 102,5 т., с други думи общата сума в група Г продължава да надвишава необходимите като минимум 200 т. въпреки редукцията. Имам бележка и по група Д, отразяваща цитиранията в справката: техният коефициент е пресметнат неправилно: броят на цитиранията на статии в съавторство се отчита в пълен размер за всеки отделен автор – няма делене като в случая с публикациите. Отчитам това като некоректно попълване, а не като съдържателен недостатък, тъй като в случая става дума за намаляване на стойността, а не за увеличаване. Нека повторя: въпреки липсата на прецизност при поднасянето на данните, няма съмнение, че кандидатът покрива минималните национални изисквания.

II. Изследователска дейност и резултати

След като дълги години е бил преподавател в ЮЗУ „Неофит Рилски“ (1991-2023), от 2023 г. доц. Стефан Дечев работи в Департамент Антропология на Нов български университет. През 2024 г. той защитава дисертация на тема *От ориза на Азия до чушките на Америка. Една преплетена история на храната и кухнята в Османска България и околните земи (от края на XIV до началото на XIX в.)* за присъждане на научната степен ‘доктор на науките’ в ПН 3.1. Социология, антропология и науки за културата, а през 2025 г. – друга дисертация на тема *Паметта за Стамболов. Политика, състояния и употреби (1895-2020)* за присъждане на научната степен ‘доктор на науките’ в ПН 3.3. Политически науки. Тези два дисертационни труда, макар и не изисквани, със сигурност потвърждават неговата експертиза в сферата на социалните науки.

В настоящия конкурс Дечев се представя с хабилизационен труд, озаглавен *Между протонародните ястия и гозбите на Цариград. Храненето и кухнята в Османска България и околните земи (от 30-те години на XIX в. до 1878 г.)*, който ще дискутирам накратко. Монографията с обем 575 страници, от които 35 са отделени на използваната библиография, е публикувана от издателство РИВА и е с научни рецензенти проф. дн Румен Даскалов и проф. дн Мартин Иванов. Съдържанието е организирано в предварителни думи (с. 9-16), шест глави и заключение (с. 523-539).

Авторът подчертава, че изследването е продължение на защитения дисертационен труд (*От ориза на Азия до чушките на Америка*). Хронологическият обхват на настоящото изследване едва ли има нужда от обосноваване: това е част, която следва предишната и предхожда още две следващи, като обхванатото тук време е същинският период на реформи от различен характер в Османската империя (с изключение на твърдо фиксираната крайна година, която може да бъде дискутирана). Наративът е поставен в контекста на общото историческо развитие и модернизационните процеси, с особен акцент върху промените в търговията, селското стопанство и културата на всекидневието. Авторът използва огромно количество исторически данни, почерпени от различни източници като архивни материали, публикувани документи и пътеписи, спомени и дневници, книги за готварство, периодичен печат, художествени произведения. Освен това наративът е подплатен с коментари и позовавания на разнообразни академични изследвания от полето на историята, етнографията, антропологията, природните науки и т.н. Що се отнася до пространството, както посочва самият автор, изложението – макар и с фокус върху българските земи – засяга територии „от столицата Цариград до Босна, Влахия и Молдова, Сърбия и Гърция, както и до редица други околни земи“ (с. 16).

Стефан Дечев ни предлага плътно описание на навлизането и развитието в региона на набор от храни, както и на храненето и кухнята не само във връзка със стопанското развитие и търговията. Това, което четем, е същевременно преплетена история на заемки и културен обмен със съседни кулинарни кръгове. Особено внимание авторът е обърнал на социалния и културния контекст и йерархиите, които имат значение за осъществяването на културните трансфери. По негово мнение, през десетилетията, които са обект на вниманието му, кухнята в региона продължава да бъде изключително проста и еднообразна (с. 89), с ограничена употреба на месо и животински продукти, както и на зеленчуци, а технологиите на производство на храни (например млечни продукти) са далеч от модерните. Въпреки че потребителската култура е белязана основно от самозадоволяващи се села (с. 243), все пак ролята на пазара като стимул за обмен на стоки, но и на идеи не може да бъде оспорена.

Дечев отбелязва наличието на „два основни кулинарни кръга – османски и мюсюлмански, от една страна, и сръбско-влашко-унгарски (включително Войводина и Трансилвания), от друга“ и смята, че източниците свидетелстват в полза на една определено ‘мултикултурна’ картина (с. 244; срв. с. 529). Наблюдавайки създаваната

кулинарна литература през 60-те и 70-те години на 19 век, авторът прави извода, че в сръбския, гръцкия, румънския случай тя е по-отворена към кухните на Централна Европа, Франция и Италия, докато българската остава плътно в османския и балканския кулинарен кръг (с. 353). Освен стремеж за интегриране на европейски стандарти, той отбелязва и желанието на българския елит да продължи с интеграция в кухнята си и на висшата градска гастрономична култура на Османската империя: „В случая наистина оригиналната и изтънчената добра кухня се оказва по-силна както от антитурския национализъм, така и от стремежа към модернизация и европеизация“ (с. 521). В крайна сметка обаче, развитието на кухнята на Балканите не показва съществени различия през разглеждания период и цялото изложение позволява на Стефан Дечев да направи извода, че в нито един от балканските случаи национална кухня не се появява преди възникването на националната държава (с. 521; с. 534-535). В тази връзка той подчертава влиянието на феномена, както го нарича, на появяващите се готварски книги на Балканите, които налагат модернизационни тенденции в кулинарната и гастрономична култура. Именно този феномен спомага изключително много за създаването на модерна домакия по европейски образец в местни условия (с. 352), а без тази модерна домакия, твърди авторът, „е невъзможна бъдещата ‘национална кухня’ – и като идеология, и като практика (с. 535).

Представеното накратко изследване на доц. Стефан Дечев е оригинално и мащабно, базирано е на изключително богат набор от източници и е в диалог с постиженията както на културната история, така и на етнографията и антропологията. По-нататъшното проследяване и анализ на появата и развитието на национална кухня (по-конкретно българска), заявени от автора, очаквам да повиши значението и на постигнатото дотук върху хуманитаристиката и социалните науки в България.

Останалите приложени публикации на кандидата ще коментирам само накратко. Сред тях е монографията *Съединението срещу задкулисието. Политика и памет (1885-1998)* (Жанет-45, 2025), с рецензенти доц. д-р Николай Вуков и доц. д-р Стоян Антонов, която ни предлага една алтернативна история на случилото се около 1885, но най-вече на употребите на това случило се впоследствие – от края на 19 век чак до края на 20 век. Сблъсъкът на историята с колективната памет, пречупваща я по различен начин през различните исторически епохи, е благодатна почва за анализ именно в полето на науките за културата и авторът показва добро владение на инструментариума, необходим за анализа на наблюдаваните процеси и промени. В същото академично поле бих

разположила и другата монография, *Стамболов след Стамболов. История, политика и памет (1895-2020)* (Просвета, 2022), независимо от това, че тя е защитена като докторат за получаване на научната степен доктор на науките в ПН 3.3. Политически науки. Проблемите на колективната памет и употребите на исторически събития (и личности), както и манипулациите, свързани с тях, са сред най-разработваните тематични полета в културологичните изследвания.

Що се отнася до приложените студии и статии, вече споменах, че част от тях трябва да останат без внимание, поне според мен, тъй като са използвани при защитата на докторат (за ‘доктор на науките’) в ПН 3.1., както е видно от автореферата, придружаващ този дисертационен труд и достъпен в НАЦИД. Става дума за публикациите под № 1, 3, 4, 6, 14, 15, 16 и 17 в списъка, представен като *Document_4a_Publikacii_NBU2*. Все пак държа да подчертая, че тези публикации без съмнение принадлежат към полето на социалните науки. Останалите са по-скоро с историческа и историографска насоченост, но и те предлагат мнения на автора относно баланса между културен конфликт и исторически наратив или относно отношението между военно-историческо наследство и възпоменателни практики и т.н. или, с други думи, отново коментират проблеми като памет и наследство, граници и идентичности – централни теми за изследване в областта на антропологията и науките за културата. Във всички свои публикации Стефан Дечев заявява ясно становище и го защитава убедително. В този ред на мисли не бих пропуснала да спомена и сборника *Скритата история. Полемики* (Парадокс, 2019). Макар и заявен в справката като университетско учебно пособие, този сборник всъщност илюстрира именно различието, често отклоняващото се от *мейнстрийма* мнение на своя автор, особено на полето на публичната история.

Едва ли само споменатото различие е причина за множеството цитирания на публикациите на доц. Дечев, повечето от които са в списания, тематични томове и монографии, публикувани от уважавани академични издателство в България и в чужбина (с много широк географски обхват). Тези цитирания потвърждават значението на постигнатото от кандидата в научната сфера. В същата посока свидетелстват и участията му с доклади в национални и международни конференции.

Добре известно е, че когато се анализират постиженията на кандидат за академичната длъжност ‘професор’, значение имат не само публикациите и цитиранията. Изброените участия в национални и международни проекти отново потвърждават

широкия спектър на академичните интереси на Стефан Дечев. Бих отбелязала само два от тях: националният проект, базиран в ИЕФЕМ – БАН, за конструиране на националното културно наследство в чужбина и международният, ръководен от UCL Лондон, посветен на кухнята през призмата на културата и здравето.

III. Учебна и преподавателска дейност

Специално внимание заслужава преподавателската дейност на кандидата. Броят на лекционните курсове, водени от доц. Дечев в НБУ, е впечатляващ. Става дума за повече от десет курса през последните три академични години, които покриват огромно поле на знанието: от работа с архиви и представяне на Европа като антропологичен терен през проблеми като власт и господство, етнически и религиозни общности, нации и национализъм до курсове, проблематизиращи връзката между политика и историческа памет и между история и антропология, без да пропускаме и основни курсове за Департамента по антропология като Антропология на България и Антропология на Европа. С изключение, може би, на последните всички останали ми се струват пряко свързани с изследователската дейност на кандидата. Освен това Стефан Дечев има трима защитили докторанти, което е още един положителен показател в неговото портфолио на кандидат за академичната длъжност ‘професор’.

IV. Административна и обществена дейност

От представените материали е трудно да се добие представа за административната дейност на доц. Дечев. По отношение на неговата обществена активност обаче разполагаме с достатъчно информация – както от националните медии, така и от социалните мрежи. Той многократно е бил участник в различни телевизионни и радио предавания. Видимо е и неговото медийно присъствие в пресата, като сред множеството му популярни публикации бих открила серията „Скритата история“ в *Маргиналия*.

V. Лични впечатления от кандидата

Познавам Стефан Дечев като колега от много години през неговите публикации, но и от участия в различни семинари и конференции както в България, така и в чужбина.

Не съм в конфликт на интереси.

В заключение, документите и материалите, представени от доц. дн Стефан Дечев за участие в обявения конкурс отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Наредбата за развитието на академичния състав на НБУ относно условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности. Кандидатът е представил достатъчен брой научни трудове, различни от материалите, използвани при предишни конкурси и защиты. В неговите работи има оригинални научни приноси, като представителна част от тях са публикувани в списания и научни сборници, издадени от академични издателства с признат авторитет в България и в чужбина. Нямам съмнения за практики на плагиатство в представените за рецензиране публикации.

Поради всичко изложено дотук, давам своята положителна оценка и препоръчвам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Академичния съвет на Нов български университет за избор на доц. дн Стефан Иванов Дечев на академичната длъжност ‘професор’ в Департамент Антропология по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

Дата 18.09.2026 г.

Подпис

Проф. д-р Добринка Парушева